

вітром й знайома борідка Драгоманова, символічна борідка старо-московського дяка з Приказа Інастранных Дел, що на Україні творив справу відвічної московської політики часів Приказа так само, як і часів сучасного нам Наркоміндела: троюдив, нищив, розкладав, затроював українські мозки, про-бравшись в самий центр, в найвідповідальніший сектор організаціїного осередку українського національного життя.

Юрій Луца

Розмова з Заходом

I

Уроджений над Середземним морем (Séte-Hérault) Поль Валері, поет і філософ, відчув усю глибину сучасности Європи. Як у дитинстві зорив він на синій простір моря із гори Морського Цвинтаря, так тепер обійняв зором цілий велитенський, рухливий простір європейської культури.

У цій культурі, як в книжках Валері, чути солоний подих морської стихії і оливяну горяч сонця. Обриси думок цього філософа в „Методичній перемозі“, „Політиці духа“, „Середземноморських натхненнях“ також виразні і всеєвропейські, як метода Леонарда да Вінчі, утопія Ляйбніца, драма Шекспіра, лірика Гете, державницький християнізм св. Августина, право Риму і філософія Греції.

„Я вітшую собі — каже Валері — що вродився в такому пункті землі, де першим вражінням є обличчя моря, а оточенням — людська активність. Нема для мене найгарнішого краєвиду, як той, що широчиться перед очима з тераси або балкону понад портом. Ціле життя дивисяб я на те, що Жозеф Верне (Vernet), маляр прегарного корабельництва, називає розмаїтими працями в морському порті“.

„Із свого привілейного становища обіймає око морський простір, що впоєє, і простоту моря. В тойже час життя і людський промисел обіч торгує, будує, маневрує. В кожній хвилині око може переконатися про присутність зявища природи відвічно примітивного, неторкнутого, незнищеного людиною, зявища, постійно й наочно підданого силам усесвіту, зявища, що його відчуваємо зором таким самим як і перші людські істоти.“

„Колиж наблизити погляд до землі одразу відкривється очам насамперед нерівна праця часу, що без кінця змінює побережжя, і потім протилежна йому праця людей, що нагромаджують будівлі. Геометричні форми, прості лінії, площини й арки вживані тут у протиставленню неладові й випадковості натуральних форм. Здвигнені людьми верхівлі веж, мури башт маяків свідчать про бажання протиставитись образам геоло-

гічних обвалів і упадку, свідчать про волю до будування, про охочу а одночасно якби бунтівничу працю нашої раси“.

В цім філософічнім краєвиді є, можна сказати, відчуження клімату цілої культури: присутності одвічних стихій, боротьби людини з природою і європейської гордості утвердження себе.

Це краєвид близький духові морця-мандрівника, того, що дав підстави культурі Греції й інших народів Середзем'я. Близький і духові нашої нації-козака, нації військових, морців і колонізаторів.

Те, що тримає той дух у напруженні, це свідомість зглядної недовговічності кожної культури перед лицем стихій „відвічно примітивної, постійно підданої силам усесвіту“.

Тож на долю культур дивиться філософ спокійними, немигаючими очима:

„...Ми, цивілізації, знаємо тепер, що ми смертельні. Ми чули вже про світи, що зникли без вороття, про царства, що розсипались порохом з усіма їхніми людьми й винаходами в недослідженій глибині віків. Ми читали про них із їхніми богами, законами, академіями, словниками, клясиками, романами, символістами, їхніми критиками і критиками їхніх критиків...“

„Ми знаємо добре, що вся земля перед нашими очима збудована з тлінних останків і що той попіл дещо значить; ми зауважили почерез загушення історії — привиди величезних кораблів, навантажених богацтвами й духом; ми не могли б їх усіх порухувати.“

„Ніби ті всі потопа не торкалися спеціально нас; Нініва, Вавилон — для нас тільки невиразні, гарні назви і руїна їх нас так мало обходить, як і їхнє колишнє існування.“

„Але Франція, Англія, Росія... то можуть бути теж гарні назви... аджеж гарно звучить назва „Люзітанія!““

Однак це не слова дефетиста, як Кайзерлінга, Штенглера, Мережковського, — Валері бачить усі можливості, та не симпліфікує, не упрощує своїх думок адвентистичною істерією, — він занадто любить ясність думки і почуває тільки „обридження до якого небудь пророцтва“.

Ні, він з тих, що і „черівній праці часу“ і силам усесвіту, і „геологічним обвалам“ протиставляють свою „волю до будування“.

Він нотує тільки те, як у роках 1914—1918 „незвичне здригання перебігло стрижнем Європи. Вона відчула у всіх своїх мислительських клітинах, що не може себе пізнати більше, що неподібна до себе, що, вкінці, починає губити свою свідомість.“

Ту свідомість здобула вона завдяки століттям горя, що його терпіли тисячі першорядних людей і завдяки незлічимим щасливим ситуаціям географічного, етнічного й історичного характеру.

„Тоді якби для безнадійної оборони своєї істоти і свого фізіологічного майна, в безладі вернулась до неї її ціла пам'ять. Надлинули до неї всуміш усі її великі люди і великі книжки. Ніколи люди не читали так багато і так пристрасно, як підчас війни: спитайте книгарів... Ніколи не молилися так глибоко: спитайте священиків.

„Та от минула війна: по кризах військових настала економічна і вже підчас економічної, все виразнішає криза духовна. Кораблі європейської культури зупинилися на бездоріжжю.

„Часами, — каже Валері, — коли думаю про цей стан речей і людей, що такий блискучий, і такий темний, такий активний, і такий нужденний — пригадаю собі одно своє відчуження на морі.

„Кілька літ тому подорожував я з військовою ескадрою. Ескадра, що вийшла з Тульону, прямувала до Бресту. Раптом в розсвіті дня густа мла заповонила її і то серед небезпечних скель коло острова Сен. І от шість панцирників, тридцять легших одиниць і підводних човнів зупинилися якби раптом осліплені, серед поля підводного каміння, віддані волі вітрів і течій.

„Незначне вдарення могло б перевернути ці цитаделі навантажені зброєю й гарматами, — вражіння було пронизливе. Ці величезні кораблі предокладно змашинізовані, кермовані людьми науки, відваги, дисципліни, що мали все найкраще до свого розпорядження від модерної техніки, її могутності й прецизії, — ці кораблі зупинилися безсильні в захмаренню. Зупинились, засуджені на тривожне вижидання тому лише, що море витворило трохи випарів.

„Цей контраст є такий подібний до нашого, до того, що його виявляє нам наша епоха. Ми стоїмо безсилі й осліплені всупереч цілій зброї нашого знання і нашої потуги — серед світу намиж зорганізованого й екіпованого. Тепер ми самі побуюємося його поплутаної скомплікованості“.

Ця „скомплікованість“ тратить тепер своє значіння, на думку філософа Європи. Тратить тому, що за нею не сховано того, що на думку Валері є найважливішим — ірраціональних джерел енергії. Коли символи й конвенанси культури не збогачують, не встокротнюють почуття людини — вони втрачають свою вагу.

Тому в своїх працях філософ-поет звертається від скомплікованості — до самих підстав істоти людини, аж до її інстинкту будівництва.

Сам Валері, нічим не розчарований, у блискучому спокою роздумує над новими символами культури так, як століття тому роздумував над ними Леонардо, а ще давніше Аристотель.

Це не буде розв'язування суперечностей у стилі мину-

лого століття. „Істотою думки з 1900 років було змучення (lassitude). Франс, Леметр, Баррес, великі письменники, в глибині душі були скептиками. Правда — каже дослідник — я знаю, що кожен із цих трьох схилився до правих, чи лівих, чеплявся не раз дуже ламливого поручча, щоб уникнути запаморочення. Але це повставало тільки з бажання знайти собі підпору, а не з бажання вибрати цю підпору“. („Monsieur Teste“ A. Maugois).

Тепер, щоб розв'язати завдання наших часів, не можна вірити абияк, аби „тільки з бажання знайти собі підпору“. Ті, що будують двацятє століття, не повторять за О. Мірбо слів так типових для дев'ятнадцятого: „я насамперед кохаю життя, а смерть мене жахає, і жахає кров“. Інстинкт будівництва перемагає жах смерті і жах крові. В уста сучасного європейця Валері вкладає гасло відважних людей. „Моє останнє слово: будьмо приготівані до всього, або майже до всього“.

Бож і що залишилось для лагідних скептиків, що шукають „абиякої“ доктрини?

...„вірування перемішані в часі, хрест проти хреста, півмісяць проти півмісяця. Найрасовіші скептики збакировані такими несподіваними, такими нагальними, такими зворушливими подіями. Поліями, що бавляться нашими думками, як кіт мишею. Скептики тратять свої сумніви, знов їх відшукують і знов гублять, і вкінці вже не знають як мають давати собі раду із порушуваннями власних мислей“.

І коли уявимо собі європейську культуру, як великий корабель то можна буде проказати за Валері:

„Колибання корабля було таке сильне, що його й найкраще повішені лямпи поперевертались“...

В тій атмосфері віри в будівництво, що виїде з найглибшого в людині, з її почуття — нема місця для скептиків.

В духовій Європі, що народжується, місце лише для віруючих. Це — їх час.

II.

Творча одиниця, повна віри в будівництво, стає в центрі всіх світоглядів нової Європи. Іде боротьба за нову одиницю. Іде боротьба проти думання, улегшеного конвенансами й символами культури, — бо в сучаснім думанню замало є зусилля, замало динамічної енергії, а забагато є протоптанних шляхів.

„Праця мозку має нині до помочи дуже сильні засоби. Вони її облегливають і то не раз так значно, що й цілком унеможливають. Створено за багато символів. Існує за багато уряджень що звільняють з уважності, звільняють дух від терпеливої й важкої праці. Чим далі йдемо — тим більше множується символізаційних метод і негайної графізації (de graphie rapide). Всі вони провадять до скасування зусиль мислі“. (P. Valery).

А в наших часах такі зусилля є якраз найбільш потрібні, — почування загальної небезпеки піднесло вартість творчої відваги одиниць.

Стремління дати одиницям висловитися все міцніше підтинає примат суспільства. Взагалі сама вартість суспільства, вихованого на підставах девятнадцятого століття, стає дуже сумнівною.

„Колиб усі люди — каже філософ — були однаково освічені, однаково критичні і передусім однаково відважні, ніяке суспільство не булоб потрібне!“

Правда, так ідеально справа не стоїть, але в кожному разі дотеперішня організація суспільства з її нищенням характерів і рівнянням на найнижчий тип не може існувати.

Сучасна суспільна селекція ризикує або й суперечить натуральній селекції, — то є темою повоєнної праці англійського соціолога Мейк Довгела (*The group mind — Cambridge 1920*).

Оскільки селекція натуральна сприяє вивищенню першорядних одиниць, — остільки суспільна (*social*) селекція, що жертвує вищим типом для пересічного, обнижує взагалі вартість людства і його духових цінностей.

Протиставляючи поняття двох селекцій, Mac Dougall доходить до обвинувачення цілої сучасної цивілізації й культури. Поліпшення людськості в біологічним значінню він не стверджує, — те що є — то лиш зовнішня еволюція, поступ у засобах, у техніці життя. Протягом історичного життя людства значно поширився лише терен відомостей, але духові здібности людей, — за думкою англійського соціолога — не розвинулися за цей час, навпаки швидше зменшились.

Щоб ратувати людськість, треба утвердити примат видатної одиниці над суспільством, громадою.

За Мейк Довгелом одиниця є головним чинником у створенні суспільства. Особливо в створенні духової громади. Це впливи одиниць орієнтують з кожним новим поколінням національну психе. Ці духові впливи творять різницю середовищ. Завдяки вищим одиницям зростають нації. Велика людина (*leader*) є конструктором раси, її спонтанічної відмінности і одночасно національної єдности.

Там, де бракує цього чинника, там не повстане нація, хочби раса й була дуже однородна, як у негрів в Африді. Там, де існує цей чинник, там він може обіднати дуже різнородні людські елементи, як це зробили пророки Ізраеля і Магомет.

Книжка Мейк Довгела, як і багато подібних, що зявилися в Європі по війні, характеризує той спонтанічний потяг до перебудови психе Європи на нових початках.

Темпо тої перебудови не має собі рівного в історії.

Влучно зауважив хтось, що хоч в Європі зявилися остан-

німи часами тисячі вірувань, та зникло лише одно... віра в суд нащадків. Бож тепер сучасність так повна віри й енергії, що не дбає про осуд будучности. Європейець ще нині хоче утвердити шляхи для нащадків.

III

В тій напруженості перебудови духа Європи все вище виростає постать людини, що припадково жила не в нашому, а в минулому столітті.

Цій людині, як особі, легенда приписує досить багатирис, але здається найзажчіша в ній була нехоть до паніки і страху. Зимний назовні, він охоче кпив з переляканих.

„Досить добре убраний пан, — оповідає він в листі про прихід німців до Франції в 1870 р. — вийшов із глибини юрби, що її я заспокоював, і поважно звернувся до мене: „Пане графе, чи то правда, що прусаки спалюють діти?“

„Пане — відповів я йому — ви мене обдарували спостереженням, що змінює на краще мій дотеперішній погляд на прусаків. Бо досі я думав, що вони зідають діти цілком сирими“ (Gobineau, Lettre á M. Dragoumis. 8. X. 1870).

Призирство до тривоги й суетливості характеризувало ціле його життя. Хоч сам француз XIX го віку, він не любив ані свого, вихалашеного сентиментальними теоріями, століття, ані французького міщанства, що так легко піддається настроям і паніці.

Він, мандрівець, мистець і філософ, плекав, передусім свій світогляд і свою лінію в житті. Вже при кінці життя, коли чужинці, особливо німці й англійці, захопилися його ідеями, накидали йому з усіх боків легенди-догмати. Однак до кінця життя він не заакцентував жадної: ані офіційного германізму, ані артистичного антихристиянізму, ані післанництва білої раси, ані висміювання поступу.

Не міг того зробити, хочби тому, що докінця зівстався собі вірним у всьому.

Умер, не зрадивши ані релігії, ані родини, ані династії, ані власної творчости.

За життя вірив найбільше в себе і свою арійську творчу кров. Позатим вірив у родину, що виховує інтелект й ушляхотнює інстинкти; він сам багато завдячував своїй родині. Вірив у післанництво релігії. Хоч сам не був побожним, але чув симпатію до віруючих людей. Він чув симпатію до всіх тих людей-одиниць і груп (незалежно від раси і коліру шкіри), що їх життя переливалося через свої береги. Таке лише людське життя було для нього чогось варте.

Як і тепер, так і за його часів було багато людей, що ламали лінію свого життя на те, щоб прийняти в себе відрухи юрби і стати виразником безособистого і каламутного життя мас.

„Здавалося їм, — пише есеїст, — що вони тим рятують

своє ім'я, — а тимчасом вони не завважали, що їх ім'я переставало бути ім'ям людини, а ставалося назвою продуктивитвору.

...Вони були лише декорацією епохи. Однак ніщо так швидко не маліє в очах людини як декорація епохи, і ніщо так не триває довго в пам'яті людей, як постать людини.

...Пан Гобіно вибрав собі те, що хотів. Не був Гомером, ані Вергілієм, ані Вольтером. Не був, навіть, Штатобріаном. Він не мав найменшого стремління ним бути.

Він був Гобіно". (В. Fay. Les légendes du comte Gobineau).

Він не належав до людей, що були продуктом епохи, він був із тих, що самі накладають свою печать на епоху.

Може тому наші часи, що хочуть бути тільки самими собою (і то ані минулим, ані, навіть, будучиною) узнали Гобіно за свого духового батька*). Вплив його щораз більшає і в політиці, і в науці.

Його твори літературні, так важні для зрозуміння його філософії, лише тепер починають здобувати славу.

В своїх кількох романах, більших новелях і численних оповідях він оповідає про життя людей в цілому світі з глибокою любов'ю, але без сентиментів.

Він не тримає читача ані за гудзик, ані за ковнір: свою творчість уважає за так ретельну, що брідиться трікама „ловлення слъозинок“ читача. Він не переконує, бо він занадто любить те, про що пише.

В його романах нема ані мрійництва, ані меланхолії, ані туманів ельквендії. Хто його читає, не сміє втомлятися, бо його думка — гнучка, блискуча, невтомима і безжалісна, як шпада конквістадора. Його образи сухі й горячі, якби повстали в соняшній спеці. За той скупчений стиль критики порівнюють його до Стендаля.

Можливо, що обидва вони мають одно спільне: вони укохали більше великість як літературу. То

*) Ще за життя Гобіно вплинув на свого друга Вагнера, що написав вступ до творів філософа. Його твори подивляли не лише численні англійці-аристократи, але й вогняний соціяліст А. Сорель. Тепер серед його учнів і наслідувачів маємо: автора „Так мовив Заратустра“, творця англійського імперського расизму — Н. S. Chamberlain'a, соціологів: Vacher de Lapouge, Fr. Gribble, ідеологів як А. Rosenberg і т. д.

Тепер Гобіно, „останній нащадок ренесансу“, став творцем нового ренесансу рас: американський віталізм, як і європейський гобінізм, це лише дрібні вияви вливу духа Гобіно. Посередньо дух цього філософа вплинув не тільки на відродження німецької й італійської раси, не лиш на розбудову науки, еugenіки й расизму в Скандинавії, Надбалтійських державах, Фінляндії і Сп. Державах П. А., — впливи його можна віднайти і в расистському русі серед жидівства і в панарабізмі. Рух расистів, що бере початок з Ангори, захопив уже й наших татарських сусідів і підсусідків. Тисячі творів розбудовують біологічні, соціальні й політичні підстави його науки.

їх відріжняє від усіх цих демагогічних, розпливних, хаотичних романтиків-сучасників. Бо Гобіно стояв осторонь від молошного шляху романтиків ХІХ-го століття, — він сам творив сузір'я.

„Пишучи, — каже про нього критик, — він не відрізнявав себе від решти людей, і тому не вносив в життя запламеної чорнилом душі; може тому що Стендаль, Меріме, Гобіно так творили, їхні книжки мають і тепер для нас стільки свіжості й блиску“. (Abel Voppard. Gobineau).

В своїх творах, як і в своїх подорожах, його цікавили передусім досягнення людського духа, і тому так легко від його белетристики перейти до його блискучих книжок про Азію.

„Три роки в Азії“, „Азійські новели“, „Релігії й філософії Центр.-Азії“ — ці всі книжки дають не лише розвій теми, але характеризують і самого дослідника, його пасію до відрізненості, вірності собі й істоті життя, його пристрась для великості. Колиб він зволив почати проповідувати своє містецтво життя, він розпочавби, певне, проповідь словами: „Не відкидайте нічого, що може вам допомогти на шляху до великості!“

Його головна філософічна ідея впливає цілком природно з його особистого життя, його подорожей і його містецтва.

В однім із своїх перших філософічних творів („Студії над нерівністю людських рас“) Гобіно, дозволив собі за можливим прийняти тезу поступового упадку людськості. Під впливом, може, знеохочення культурою ХІХ-го віку пішов тим шляхом, що на ній повстала понура Шпенглерівська „Der Untergang des Abendlandes“. Пізніше така концепція видавалася вже йому за наївною і простою. По чвертьстоліттю в своїм філософічному романі-заповіті „Плеяди“ (1874) він підкреслює що обіч недовговічних, із зародками в собі, катастроф суспільств існує сталий позем вищих індивідуальностей („королівські сини“ і груп, вартих назви Людей („плеяди“).

Народи інстинктивно стремлять і еднаються з тими одиницями і групами. Особливо виразно це видно в критичних хвилинах історії, коли ті народи мають приплив — підскок хотіння жити („Vouloir vivre“). Це творчі одиниці і народи, обєднані найглибшим — почуттям, творять расу.

Найважнішим задумом світогляду Гобіно було те, що кожна раса має свою вартість, і кожна раса по свому ту вартість висловлює. До історичної еволюції він впровадив нове поняття — свідомість раси. Не чисто інтелектуалістична ідея про вищість тої чи іншої раси була для нього важною, основою його ідей був чинник чистоіраціональний — сила раси, почуття раси.

Поняття раси змінє розуміння історії, Досі, йдучи за Контом (Auguste Comte) твердили істо-

рики, що „народи не мають характерів, їм лише трапляються події“. У Гобіна — народи мають характер, і мають призначення, і мусять його мати.

Істоту історичної методи філософа расизму найкраще висловив його адміратор, історик Буажослен: „Всупереч твердженням абстрактної філософії історії, котра традиційно вважає, що всі народи однаково реалізують тільки загальну формулу розвою людського духа, — тепер розвивається інша філософія історії, що трактує цивілізацію як ряд нерівнозначних формул, а кожна з тих формул відповідає внутрішній тенденції даної раси“. (Boisjoslin *Les peuples de France*). Ціле розуміння історії, це прецизна візія боротьби рас, їх ріжнотні динамізмів.

Поняття раси змінє розуміння сучасности.

В хвилину небезпеки для культури — Європа звертається до відважної думки одиниць і до найглибшого почуття своїх народів.

Звертається до раси в імя великоти найглибшої, найістотнішої, в імя крови, що дала стільки перемог Європі.

Бож остаточно, що то є Європа, що то є Захід? Європа фізична, — тож лише невеликий півострівець азійського сходу.

„Потужність Європи не є пропорціональна до її фізичної великоти. Також сама диспропорція є й між її людністю і людністю тих країн, що їм вона накинута своєю „контролю“. Було щось іншого, що давало їй досі силу“. (Valéry).

Сучасність звертається до інстинкту рас Європи по ту силу.

IV

„Одно є певним, що ми живемо в преципних часах, не дивлячись на всі їх криваві страхіття“, — каже сучасний письменник (R. Dorgelés).

Дійсно, в тій загальній напруженості, в тім відродженні віри, в тім звертанні до найглибшого голосу крови — блискучий клімат творчости.

Але не якоїсь всеєвропейської літературної творчости, не інтернаціоналу мозків, ані якоїсь іншої інституції до нівелювання характерности.

Ще недавно (особливо перші роки по війні) було повно проєктів до створення такої невиразноличної інституції: найрізніші соціалістичні, інтелігентські (Ж. Ромен) просто фахово-поетичні (міжнародній журнал „Поезія“ в Міляні) і т. п.

Всі ці проєкти пригадують мені одну постать зперед двох століть.

На початку другої половини XVIII-го століття їздив по Європі брабансонєць, князь де Лїнь (de Ligne). Їздив з Відня (де оженився) до Парижа (що його виховав), з Берліна до Лондону, звідти до Риму, звідти на Кавказ. У своїх спога-

дах князь підкреслює, що він, властиво, є просто — європейець. Бо національність, як і інші примхи, могли (за його думкою) мати тільки володарі, як король Пруссії. Неаполню чи там Англії. Піддані-кріпаки були скрізь більш-менш однакові, одного типу були скрізь двори королів, одного типу гарні жінки, тотожними були скрізь „добрі товариства“ і скрізь панувала французька мова. Хто її знав, — знав цілу Європу коло 1780 р.

Рухливий князь де Лінь рішив, навіть, зааранжувати, щось такого, всеєвропейського:

„Я хотівби, — каже він, — закласти Генеральну Академію для цілої Європи: вона формувалаб смак її націй. Зібрання в однім місці стількох світил-слав, запевнилоб успіх цій інституції. Требаб було лише її натхнути духом, позбавленим усяких забобонів“.

Далі француз пояснює, якби то було.

„Французька література користуваласяб богацтвами чужоземної літератури, а та знову навчиласяб від французької — тону, переконань і добрих дотепів. Від тогож часу зниклиб верхогляди у Франції, педанти в Німеччині, мелянхоліки в Англії і шарлятани в Італії“... (Les plus belles pages: le Prince de Ligne).

Донедавна було дуже багато цих князів де Лінів: чиж не походить з їхньої родини напр. хочби такий комічний каваряноєвропейський, большевицький князь де Лінь, Ілля Ерєнбург і подібні йому Декабри?...

Фільозоф-дідок Кайзерлінг, що ще недавно сподівався від Європи найбільшої уніфікації в типі „шофера-верхогляда“, що пророкував упадок старої Європи — раптом змінив тон. В його хаотичній „Всесвітній революції“ він уже не говорить про старість Європи. Навпаки, народи Європи відмолодніли, брутально відкинувши старі дисципліни. Він констатує, що „ніколи життєздатність молоді не була більш потужною як тепер“. На тлі „духової пасивності наших (Кайзерлінга) сучасників“ молодь більшости націй покидає дотеперішні традиції, перестає вірити в спекулятивний інтелектуалізм, і йде за інстинктами натури, за „теллуричними“ сидами своєї раси.

В Англії ніколи письменство не віддалялося задалеко від духа раси. Італія знаходить в Данте — хрестителя конквістадорської сучасної раси, в Німеччині — треба чекати на велику зміну в письменстві.

Франція видається на роздоріжжю лише для старшого покоління, молодше, згруповане в журналах „Esprit“ „L'Ordre Nouveau“ а також у інших більш партійних органах, вибрало вже собі дорогу.

Це покоління орієнтується в тому, що „кожна епоха мусть мати власний убір для відвічних цінностей“.

Це покоління орієнтується в тому, що „рятунку треба шукати не в розв'язуванні політичних, економічних чи якихсь

інших квестій, лише у самій людині, в його душі в розбудженні духових, метафізичних цінностей. Вони лише можуть відновити і зміцнити рівновагу й лад". Це є ідеєю книжки Д. Ропса — „Світ без душі“.

Для них, усіх так часто різнородних і суперечних теоретиків французької „духової революції“ найважливішим є одне, щоб та революція була згідна з духом народу. Всі ці молоді можуть проказати, як своє, гасло Валері, що той недавно подав в анкеті: „Треба як найшвидше створити нові підстави (культури), створити їх у Франції, і в душі Франції“...

Навіть у Польщі залунали голоси про польську расу в творчості (композитор Кондрацький про свою оперу „Попеліні“).

Для творців нашого духового обличчя нашої раси — не є важним теоретичне роздумування на цю тему. Не маємо в собі ані педантизму німців, ані формалістичности французів.

Українську психічну расу відчуваємо як силу потужну, велитенську, „теллюрічну“.

Силу, що змушує нас до нашого Ренесансу.

Великий закон світа, що змушує жити і розвивати в собі те, що маємо в собі найбільш живлого і найбільш великого.

Таким є лице Заходу і так дивимось ми в його бік.

Український письменник, творячи, — нехай памятає так спокійного і певного себе філософа Європи:

„В сучасних часах довершені будуть рухи найбільш велитенські з тих, що досі людський рід довершив на поверхні гльобу“. (Gobineau).

Др. Павло Маценко.

До джерел нашого церковного співу

Кожному, кому забагнулосяб познайомитись із старим українським церковноспівним мистецтвом, довго довелосьби розпитувати, де можна знайти джерела та літературу до них. Розуміється, що ми мусілиб якось обійти щодо літератури порожнє місце і скоренько збутись зацікавленого зверненням його уваги на джерела, непрочитаних до тепер „Кондакарів“ з XI. ст. й далі, з тогож часу з „кондакарним знаменем“ Стихирарів та Міней (які, до речі, всі знаходяться поза межами України — в московських книгосховищах). Кожному інтересантові, зокрема чужинцеві, напевно булоб незрозумілим, що, посідаючи такі цікаві і важливі памятки, ми дотепер не створили про них літератури. Воно так є. Про вказані памятки багато писали, але московські дослідники, у котрих бракувало (й бра-